

JAN ZAJĄCZKOWSKI

Rola zasad hodowli lasu w kształtowaniu trwałej wielofunkcyjności polskich lasów i leśnictwa

The role of the principles of forest management in the shaping of the sustainable multifunctionality of Polish forests and forestry

ABSTRACT

Against the background of the solutions laid down in successive editions of Principles of forest management the paper presents their vital role in the shaping of the sustainable multifunctionality of Polish forests and forest management. It has been demonstrated that the „Principles” of 1953/1955, which were based on ecological foundations and approached forest as an ecosystem, allowed to meet the economic and social goals of forest management. The subsequent editions of the „Principles” were open to any proposal that takes account of the nature and forest-related knowledge, as well as of social and economic conditions of functioning of the forest holding.

KEY WORDS

principles of forestry management, multifunctional forests and forestry

Od setek lat działalność człowieka, w tym również gospodarza, ujmowana jest w organizacyjne i ideologiczne ramy. Wiadomo, że parametry opisujące te ramowe uregulowania są na ogół wielkościami przeciętnymi bądź granicznymi, nie oddającymi całego bogactwa zmienności zjawisk i procesów, których dotyczą. Mimo tej niedoskonałości są one jednak niezbędne w porządkowaniu wielokierunkowej aktywności ludzkiej. Szczególnie potrzebne są takie ramowe regulacje w sytuacji, gdy określonym dobrem wspólnym, mającym trudne do przecenienia znaczenie dla ogółu społeczeństwa, zarządza w imieniu tego społeczeństwa państwowa instytucja. Istnienie tych ramowych uregulowań daje bowiem możliwość wglądu zainteresowanych grup społeczno-zawodowych w plany działalności oraz umożliwia dokonanie oceny zgodności efektów realizacyjnych z planowanymi, a w konsekwencji staje się obiektywną podstawą do sformułowania oceny prawidłowości i sprawności zarządzania określonym dobrem przez grupę zawodową zorganizowaną instytucjonalnie. Gospodarka leśna w Polsce, gdzie Lasy Państwowe zarządzają ponad osiemdziesięcioma procentami lasów, jest sferą działalności, w której potrzeba istnienia jasno sprecyzowanego katalogu rozwiązań dotyczących kompleksu przedsięwzięć z zakresu zagospodarowania, ochrony i użytkowania lasu jest szczególnie duża. Konieczność ta była i jest w pełni uświadomiona wśród leśników, czego dowodem są kolejne edycje zasad hodowli lasu oraz instrukcji ochrony i urządzania lasu wydane po II wojnie światowej i wykorzystywane w praktycznej działalności przez następujące po sobie generacje gospodarzy lasu. Przyjęcie właściwych metod hodowlanego zagospodarowania lasu rozstrzyga o stopniu realizacji postulatu wielofunkcyjności lasu. Tę wielofunkcyjność polskich lasów i polskiego leśnictwa zapewniają od pięćdziesięciu już lat zasady hodowli lasu opracowane przez wybitnych przedstawicieli praktyki i nauki leśnej. Warto mieć również świadomość posiadania przez tak przygotowane zasady hodowli atrybutu tarczy chroniącej lasy i leśnictwo przed

JAN ZAJĄCZKOWSKI

Zakład Hodowli Lasu
Instytut Badawczy Leśnictwa
ul. Bitwy Warszawskiej 1920 r. nr 3
02-362 Warszawa

różnorodnymi pomysłami na ich „udoskonalenie” i „unowocześnienie”. W sytuacji braku formalnie obowiązujących i powszechnie akceptowanych zasad, leśników-hodowców skutecznie „wyřęczają” grupy decydentów i opiniotwórcze oferując i wymuszając wdrożenie rozwiązań nie uzasadnionych wiedzą naukową i doświadczeniem praktycznym. Przykładem ilustrującym realność takiego niebezpieczeństwa i wielostronnie szkodliwe skutki jest zarządzenie ministra leśnictwa z 1948 r. w sprawie zmiany zasad zagospodarowania lasów państwowych, zakładające przebudowę drzewostanów z jednogatunkowych na mieszane przy wykorzystaniu systemu przerębowego (tzw. bezzębówka). Na czym ta metoda miała polegać i jaki był jej cel oficjalny, wyjaśnia „Biuletyn Informacyjny Ministerstwa Leśnictwa” z 1948 r. W artykule zatytułowanym „Wkraczamy na nową drogę” autor pisał: *„Ministerstwo Leśnictwa dążąc do przebudowy lasów zmierza tym samym do zaniechania w nich gospodarki zębowej i do przejścia do bardziej nowoczesnych, znacznie racjonalniejszych metod gospodarki przerębowej. Idea gospodarki bezzębowej wyklucza zęby zupełne i polega na ścinaniu bądź pojedynczych drzew, bądź grup drzew różnych wielkości, zależnie od potrzeb hodowlanych i pielęgnacyjnych. Metody te umożliwiają urownoważenie eksploatacji lasu z jego samosiewnym odnowieniem i pozwalają na utrzymanie różnowiekowej i wielogatunkowej struktury drzewostanu, a więc na zachowanie w lesie zagospodarowanym stosunków najbardziej zbliżonych do lasu pierwotnego rządzonego wyłącznie prawami natury... Gospodarka bezzębowa umożliwia zachowanie najbardziej naturalnej i doskonałej struktury drzewostanu, zapewnia większą jego zdrowotność, jakość i zdolność produkcyjną, umożliwia samosiew, a więc lepsze i tańsze odnowienie lasu, chroni siedlisko przed degradacją, ułatwia racjonalniejsze wykorzystanie lokalnych różnic warunków siedliskowych, daje możliwość pozyskania bardziej różnorodnych sortymentów drzewnych, stwarza większą swobodę dokonywania zabiegów gospodarczych w czasie i przestrzeni, a tym samym zabezpiecza nas przed szkodami gospodarczymi, których nie możemy uniknąć przy zębach zupełnych, gdzie kierunek i następstwo cięć jest ściśle ograniczone elementami szablonowego ładu czasowego i przestrzennego”*. Rzeczywistość będąca następstwem kilkuletniego stosowania tej metody dalece odbiegała od przytoczonych tutaj oczekiwanych efektów. „Bezzębówka” dezaktualizowała wcześniej opracowane plany gospodarcze, zakłócała ład przestrzenny i czasowy w lasach, prowadząc ponadto do klęsk od wiatrów i powstawania pozbawionych odnowienia, zachwaszczonych powierzchni, wymagających ponownego kosztownego ich zagospodarowania. Ukierunkowanie gospodarki leśnej na odnowienie naturalne zahamowało rozwój produkcji szkółkarskiej i doprowadziło do znacznych zaległości w regeneracji lasu. I nie mogło być inaczej, jeśli inicjatorami wprowadzania tych metod nie byli specjaliści od hodowli lasu lecz Hilary Minc, ówczesny przewodniczący Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów, a prawdziwym celem, związanym z planem 6-letnim było uzyskiwanie zwiększonych ilości drewna, znacznie ponad etat i w zasadzie w sposób niekontrolowany [Broda 1997].

Rezygnacja kierownictwa Państwa ze stosowania „bezzębówki” to przede wszystkim efekt połączonych działań naukowców i praktyków, którzy dostrzegali w tej metodzie poważne zagrożenie dla trwałości lasu. Aby ograniczyć szkodliwość następnych prób realizacji równie błędnych pomysłów jak wspomniana „bezzębówka” i stworzyć warunki do poprawy stanu zagospodarowania lasów, grono wybitnych fachowców opracowało „Zasady techniczno-hodowlane”, które wprowadzono do stosowania w Państwowym Gospodarstwie Leśnym w listopadzie 1953 r. [Zasady 1953]. Już te pierwsze „Zasady” traktowały las jako złożony ekosystem i formułowały przemyślane metody zagospodarowania, które miały odbudować stabilność i trwałość lasu obniżone przez działania wojenne i „bezzębówkę” oraz zapewnić trwałą realizację jego wielostronnych funkcji. Wszelkie działania w zakresie hodowli lasu opierały się na przyrodniczych podstawach typologicznych z wykorzystaniem regionalizacji przyrodniczo-

geograficznej i dokonywaniem dokładnej oceny warunków glebowo-siedliskowych. Określenie celu produkcji zawierało wyznaczenie dostosowanych do warunków siedliskowych udziałów gatunków głównych, domieszkowych i pomocniczych z podkreśleniem ich znaczenia dla pielęgnacji gleby oraz wzmoczenia biologicznej odporności lasu. Wyróżniono w „Zasadach” 8 niższych typów siedliskowych i 2 typy górskie. Utworzono ramowe typy gospodarcze drzewostanów (24 niżowe i 5 górskich), które dawały możliwość realizacji wielu szczegółowych wariantów składu drzewostanów, z udziałem cennych gatunków liściastych. „Zasady” zalecały wykorzystanie naturalnego odnowienia wielu gatunków drzew i krzewów i określały orientacyjne możliwości stosowania tej metody w różnych regionach kraju i na różnych siedliskach. Propagowały także siew, określając jednocześnie warunki skutecznego wykorzystania tej metody regeneracji lasu. Zalecały stosowanie stosunkowo gęstych więźb sadzenia, stwarzając możliwości wykorzystania potencjalnych poziomów różnorodności genetycznej. Wysoką rangę uzyskiwały zalesienia gruntów porolnych i nieużytków. W celu stworzenia korzystnych warunków rozwoju hodowanym gatunkom na zalesionych terenach, „Zasady” przewidywały prowadzenie zalesień dwuetapowo, z wprowadzeniem w pierwszym etapie gatunków osłonowych, odpornych na trudne warunki ekologiczne. Duży nacisk „Zasady” kładły na potrzebę pielęgnowania lasu akcentując korzystny wpływ tych zabiegów na kształtowanie ogólnej odporności lasu. W cięciach pielęgnacyjnych przewidywano stosowanie selekcji pozytywnej z wykorzystaniem podziału drzewostanu na drzewa dorodne, pożyteczne i szkodliwe. „Zasady” określały pilność zabiegów, co było szczególnie istotne w ówczesnej sytuacji dużych zaniedbań pielęgnacyjnych spowodowanych działaniami wojennymi i błędami „bezzrębówki”. O świadomości twórców tych pierwszych „Zasad” w zakresie potrzeby ekosystemowego traktowania lasu również w działaniach pielęgnacyjnych, świadczy np. paragraf. 27 „Zasad”, który brzmi następująco: „Celem polepszenia sprawności produkcyjnej siedlisk leśnych, wzmocnienia biologicznej odporności drzewostanów oraz podniesienia jakości produkcji drzewnej, projektowane zamierzenia hodowlane powinny być również związane z zabiegami pielęgnacyjnymi w odniesieniu do gleby realizowanymi w ramach działu wprowadzania podszytów...”. Zalecano przy tym wprowadzanie szerokiego wachlarza gatunków drzew i krzewów. „Zasady” precyzowały również normy postępowania w zakresie nasiennictwa odnoszące się do selekcji nasiennej, oceny jakości nasion, zasad przenoszenia nasion, określały obowiązek funkcjonowania świadectwa pochodzenia nasion, wyodrębniały także obszary nasienne dla poszczególnych gatunków.

„Zasady” z 1953 r. nie zawierały klasyfikacji przewidzianych do stosowania rębni oraz nie dokonano w nich podziału lasów na ochronne i gospodarcze. W celu ich uzupełnienia, w roku 1955 Ministerstwo Leśnictwa wydało „Zasady zagospodarowania lasów grupy I i II w Państwowym Gospodarstwie Leśnym” [Zasady 1955]. Przewidywały one stosowanie rębni zupełnych, częściowych i przerębowych akcentując potrzebę przyjmowania zróżnicowanych okresów odnowienia zależnych od warunków siedliskowo-drzewostanowych. Podkreślano konieczność pozostawiania na powierzchni zrębów kęp i grup podrostów gatunków głównych i domieszkowych, drzew dziuplastych, owocowych, krzewów jagodowych. Sformułowano zasady prowadzenia poszczególnych rębni, które zapewniały stworzenie korzystnych warunków dla inicjowania i utrzymania samosiewów i odnowień sztucznych na powierzchni otwartej i pod osłoną, zabezpieczenia użytkowanych drzewostanów od działania wywalających wiatrów, zapewnienia ładu przestrzenno-czasowego. „Zasady” akcentowały niebezpieczeństwo zagrożenia trwałości lasu przez zwierzynę płową, zalecając jej radykalną redukcję. Na podkreślenie zasługuje również fakt przyjęcia już wówczas odrębnych metod hodowlanego zagospodarowania dla wszystkich lasów Puszczy Białowieskiej.

Istniejąca wśród polskich leśników świadomość potrzeby ukierunkowania gospodarki leśnej na realizację wielofunkcyjności lasu potwierdzona zastała wyodrębnieniem w omawianych „Zasadach” z 1955 r. lasów grupy I, czyli lasów o charakterze ochronnym. Do nich zaliczono lasy glebochronne, lasy wodochronne, lasy uzdrowiskowo-klimatyczne, lasy krajobrazowe, lasy strefy zieleni wysokiej, lasy rezerwatowe. Przewidziano dla nich specjalne systemy zagospodarowania zapewniające różnorodność gatunkową i strukturalną, stabilność w warunkach działania stresowych czynników bio- i abiotycznych, utrzymanie gleby w sprawności, walory estetyczno-krajo-brazowe, ochronę przyrody. Trafność tych rozwiązań i dzisiaj, po prawie pięćdziesięciu latach, nie budzi zastrzeżeń. „Zasady” [1953] oraz „Zasady” [1955] tworzą integralną całość, zatem w dalszej części artykułu opisane są jako „Zasady” [1953/1955]. Skuteczne wdrożenie „Zasad” [1953/1955] zaowocowało szybkimi postęпами w poprawie stanu lasu zniszczonego w okresie wojny i dotkniętego negatywnymi skutkami „bezzrębówki”.

Kolejne „Zasady” wydane w 1961 r., konsumowały niemal w całości merytoryczną część „Zasad” 1953/1955 [Zasady 1961]. W związku z rozwojem nauk przyrodniczo-leśnych rozszerzały jednak problematykę siedliskową i przewidywały znaczniejsze, w porównaniu z poprzednimi „Zasadami”, zróżnicowanie typów drzewostanu, dostosowując je do specyficznych warunków przyrodniczo-gospodarczych poszczególnych krain. Wyodrębnionych zostało 14 typów siedliskowych na niżu i 6 typów w warunkach górskich oraz 27 niżowych typów gospodarczych drzewostanu i 16 górskich. Podkreślono znaczenie i konieczność sformułowania kryteriów oceny upraw. Znacznie rozszerzono dział pielęgnowania lasu, podając m.in. pożądane liczby drzew dorodnych w różnych warunkach siedliskowo-drzewostanowych oraz formułując kryteria wyboru drzew dorodnych. W „Zasadach” z 1961 r. po raz pierwszy wprowadzono, w formie dwóch załączników, omówienie podstaw typologii leśnej obejmujące ogólną charakterystykę krain przyrodniczo-leśnych i typów siedliskowych lasu. Podkreślana wcześniej trafność i ponadczasowość rozwiązań „Zasad” 1953/1955 odnosi się także do „Zasad” z 1961 r. I nie jest to zaskakujące, jeśli w pamięci mamy nazwiska leśników, którzy mieli główny merytoryczny udział w przygotowaniu tych dokumentów. A byli to profesorowie: Edward Chodzicki, Eugeniusz Ilmurzyński, Lucjan Królikowski, Leon Mroczkiewicz, Kazimierz Suchecki, Jakub Tomanek, Stanisław Tyszkiewicz, Tadeusz Włoczewski. Spośród praktyków należy tutaj wymienić Juliana Szczukę i Teodora Zielińskiego.

W roku 1969 ukazało się rozszerzone III wydanie „Zasad” opracowane przez bardzo liczne gremium naukowców i praktyków [Zasady 1969]. W wydaniu tym znacznemu rozbudowaniu uległy reguły planowania hodowlanego, zmierzające do dostosowania zabiegów hodowlanych do przyrodniczych warunków w poszczególnych regionach kraju. Wyodrębniono 18 typów siedliskowych na niżu i 8 typów siedliskowych w górach. Bardzo rozbudowano zestaw typów gospodarczych drzewostanu, powiązując je jednocześnie z dzielnicami i przedstawiając zalecenia dotyczące struktury drzewostanu, rodzaju rębni, orientacyjnego składu gatunkowego odnowień. Uproszczone nomenklaturę rodzajów rębni, wyodrębniono grupę rębni gniazdowych oraz dopuszczono większą niż w II wydaniu „Zasad” elastyczność zasad ich wyboru i prowadzenia. Zróżnicowane zostały według dzielnic zalecenia z zakresu składu gatunkowego upraw i odnowień naturalnych. Unowocześniono wytyczne z zakresu gospodarki nasiennej i szkółkarskiej (m.in. zalecono szczepienie leśną próchnicą gleb szkótek). Opracowano wstępne zasady zagospodarowania lasów znajdujących się pod wpływem zanieczyszczeń przemysłowych. Załączono obszerną charakterystykę krain i dzielnic przyrodniczo-leśnych oraz typów siedliskowych lasu według poszczególnych krain. Wśród reprezentujących naukę autorów „Zasad” z 1969 r. byli m.in. Eugeniusz Bernadzki, Stefan Graniczny, Eugeniusz Ilmurzyński,

Kazimierz Mąkosza, Jan Milewski, Wiesław Strzelecki. Praktykę reprezentowały m.in. następujące wybitne postacie: Tadeusz Chodnik, Stanisław Czapiewski, Marian Czuraj, Jan Krzyszkowski, Bolesław Kucharek, Ludwik Kulig, Marian Łozowski, Zdzisław Mastyński, Stanisław Miller, Apolinary Niski, Henryk Ostrowski, Julian Szczuka, Teodor Zieliński, Tadeusz Zoll. Opiniodawcami byli: Mikołaj Borowski, Lucjan Królikowski, Leon Mroczkiewicz, Witold Mucha, Bolesław Szymkiewicz, Stanisław Tyszkiewicz i Bolesław Zabielski.

Te trzy pierwsze wydania „Zasad” [1953/1955, 1961, 1969], w przygotowaniu których uczestniczyli leśnicy o ogromnej wiedzy naukowej i doświadczeniu praktycznym, utworzyły podstawy powstania i trwałego funkcjonowania modelu lasu i leśnictwa wielofunkcyjnego, w którym las traktowany jest jako ekosystem wymagający stosowania zróżnicowanego postępowania hodowlanego. Następne edycje „Zasad” [1979, 1988] będąc wierne regule kontynuacji oraz wprowadzania nowych elementów i zmian wynikających z postępu wiedzy, umożliwiły trwałą i zrównoważony rozwój polskich zasobów leśnych oraz przygotowały lasy do skutecznego pełnienia pożądanych społecznie funkcji.

IV wydanie „Zasad” [1979], podobnie jak poprzednia edycja, zostało opracowane przez duży zespół pracowników nauki i praktyki, wśród których było wiele osób opracowujących „Zasady” z 1969 r. [Zasady 1979]. Rozbudowano systemy zagospodarowania lasu przewidując stosowanie rębni zupełnych, częściowych, gniazdowych i rębni przerębowej. Rozwinięciu uległy zagadnienia dotyczące gospodarki nasiennej, szkółkarstwa, odnawiania i pielęgnowania lasu. Wprowadzono nowe opracowanie obejmujące rekreacyjne zagospodarowanie lasu. Przygotowano również zasady przebudowy drzewostanów oraz rekultywacji gruntów w rejonach przemysłowych, a także melioracji wodnych w lasach.

„Zasady” z 1988 r. przygotowane przez zespół naukowców i praktyków pod przewodnictwem Tadeusza Chodnika zawierają nowe opracowanie rejonizacji przyrodniczo-leśnej i podstawy siedliskoznawstwa leśnego [Zasady 1988]. Wprowadzono także nową, uszczegółowioną klasyfikację rębni, z wykorzystaniem rębni stopniowych. Rozwinięte zostały zasady postępowania hodowlanego w lasach zagrożonych przez przemysł, górnictwo, gospodarkę komunalną, komunikację i turystykę. Wyeksponowano wielofunkcyjny charakter lasu w gospodarce przestrzennej i konieczność zapewnienia jego trwałości. Przygotowano odrębne opracowanie dotyczące leśno-hodowlanego zagospodarowania gruntów porolnych i nieużytków. „Zasady” propagowały nowoczesne kierunki reprodukcji lasu uwzględniające wszechstronne rozpoznanie i wykorzystanie potencjalnych możliwości siedlisk leśnych. Upowszechniały również najnowsze osiągnięcia selekcji i leśnej genetyki stosowanej.

Najnowsze, VI wydanie „Zasad” [2002], podobnie jak poprzednie edycje, stanowi wzbogaconą kontynuację kolejnych opracowań, utrwalając pozytywne kierunki ewolucji metod hodowlanego zagospodarowania. Doświadczenia związane z sukcesywnymi nowelizacjami „Zasad” potwierdzają trafność przyjęcia ewolucyjnej drogi ich doskonalenia. Próby gwałtownych, zbyt daleko idących zmian „Zasad” nie przynosiły korzystnych efektów i na ogół rezygnowano z nich w następnych edycjach. Na przykład stosowanie cięć schematycznych w młodych drzewostanach (tzw. zagęszczone szlaki zrywkowe) dopuszczone w „Zasadach” z 1979 r., nie znalazło akceptacji „Zasad” z roku 1988. Z kolei wprowadzona do „Zasad” w 1988 r. zmiana klasyfikacji rębni polegająca na rezygnacji z wyodrębnienia grupy rębni gniazdowych również nie została zaakceptowana w ostatniej edycji, ponieważ praktyka wykazała negatywne skutki takiego sposobu uporządkowania systemów zagospodarowania.

Rzeczywista, stała obecność w polskiej gospodarce leśnej dobrze osadzonych na pod-

stawach ekologicznych „Zasad” stworzyła skuteczną zaporę przed wprowadzaniem rozwiązań koniunkturalnych forsowanych w przeszłości przez różne grupy nacisku. Między innymi leśnictwo polskie uniknęło wykonywania wielkoobszarowych zrębów przemysłowych, koncentracji cięć rębnych i pielęgnacyjnych, chemizacji pielęgnowania lasu. Krótkotrwałymi epizodami były zręby kopalniakowe i cięcia pielęgnacyjne prowadzone niezgodnie z zasadami selekcji. Nie zostały zrealizowane również pojawiające się w różnych okresach propozycje obniżenia wieku rębności drzewostanów. Można sądzić, że „Zasady” przeciwdziałają także obecnym i utrudnią przyszłe próby nawiązujące do „bezzrębówki”, „poprawiania” gospodarki leśnej polegające m.in. na zbyt daleko idącej rezygnacji ze sztucznego odnawiania lasu, dezawuowaniu wartości selekcji genetycznej, propagowaniu zbyt luźnych więźb sadzenia, rezygnacji z wykorzystania powierzchni otwartej, nieograniczonym zwiększaniu wieku rębności i obniżaniu wielkości pozyskania, propagowaniu i pozostawianiu w lesie drewna martwego, nieuzasadnionej marginalizacji aktywności leśnika-hodowcy w zakresie prac odnowieniowych i pielęgnacyjnych w zamian za niemal nieograniczone tworzenie tzw. powierzchni referencyjnych, których merytoryczna wartość jest wysoce wątpliwa w świetle bieżącej wiedzy przyrodniczo-leśnej.

Wnioski

- △ Trwała wielofunkcyjność polskich lasów zarządzanych przez Lasy Państwowe, ich wysoki poziom różnorodności biologicznej to uznane na świecie walory, których prąźródłem było przyjęcie w roku 1953 nowoczesnych, opartych na podstawach ekologicznych zasad hodowli lasu ekosystemowo ujmujących las a jednocześnie umożliwiających optymalną realizację celów ekonomicznych i społecznych gospodarki leśnej.
- △ Szczególne zasługi dla harmonijnego rozwoju lasów w Polsce a także dla zbudowania i praktycznego wykorzystania modelu leśnictwa, odpowiadającego wymaganiom XXI wieku, mają twórcy trzech pierwszych wydań „Zasad” [1953/55, 1961, 1969], którzy w niewyobraźalnie trudnych uwarunkowaniach politycznych i społeczno-gospodarczych potrafili sformułować tak dojrzałe, w pełni wytrzymujące próbę czasu wielowariantowe zalecenia tworzące warunki do realizacji leśnictwa wielofunkcyjnego oraz przekonali władze państwowe o konieczności ich wdrożenia do praktyki.
- △ Ogromna wiedza, doświadczenie i wizjonerstwo twórców trzech pierwszych wydań „Zasad” sprawiły, że przyjęte w nich metody dotyczące trwałego zagospodarowania hodowlanego lasu o wiele lat wyprzedziły dobre rozwiązania precyzowane we współczesnych nam konwencjach i porozumieniach międzynarodowych, natomiast były pozbawione ich wielu wad powodujących nadmierne koszty gospodarki leśnej a nie podnoszących jakości funkcji pełnionych przez las.
- △ Czas potwierdził trafność przyjętej w Polsce metody przygotowania kolejnych edycji „Zasad” [1953/55, 1961, 1969, 1979, 1988] polegającej na ich ewolucyjnych modyfikacjach i uzupełnieniach, tak by nie zaburzając możliwości korzystania z dorobku poprzedników jednocześnie były w pełni otwarte na innowacje uwzględniające wszechstronną wiedzę przyrodniczo-leśną oraz respektujące uwarunkowania ekonomiczne i społeczne.
- △ „Zasady” w przeszłości skutecznie przeciwdziałały wprowadzaniu szkodliwych dla lasu rozwiązań koniunkturalnych lub modnych forsowanych przez różne grupy nacisku, wśród których największą aktywność w ostatnich latach przejawiają koła bardzo „zielone”. Uprawnione jest zatem przekonanie, że i w przyszłości „Zasady” utrudnią nawiązujące m.in. do „bezzrębówki” próby „poprawiania” gospodarki leśnej zagrażające realizacji trwałej wielofunkcyjności lasu.

Literatura

- Broda J. 1997. *Lasy Państwowe w Polsce w latach 1944-1990*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Poznań.
- Zasady techniczno-hodowlane obowiązujące w Państwowym Gospodarstwie Leśnym. 1953. PWRiL, Warszawa.
- Zasady zagospodarowania lasów grupy I i grupy II w Państwowym Gospodarstwie Leśnym. 1955. PWRiL, Warszawa.
- Zasady hodowlane obowiązujące w Państwowym Gospodarstwie Leśnym. 1961. PWRiL, Warszawa.
- Zasady hodowlane obowiązujące w Państwowym Gospodarstwie Leśnym. 1969. PWRiL, Warszawa.
- Zasady hodowli lasu. 1979. PWRiL, Warszawa.
- Zasady hodowli lasu. 1988. PWRiL, Warszawa.

SUMMARY

The role of the principles of forest management in the shaping of the sustainable multifunctionality of Polish forests and forestry

The sustainable multifunctionality of Polish forests managed by the State Forests Holding and the high level of biological diversity of forests are the values well recognised in the world. The modern „Principles” of forest management of 1953 fully acknowledged these values. The „Principles” which were based on ecological foundations and approached forest as an ecosystem allowed to meet the economic and social goals of forest management.

The authors of the first three editions of the „Principles” [1953/1955, 1961, 1969] greatly contributed to the harmonious development of forests in Poland and to reorienting forest management towards the pro-ecological model that meets the demands of the 21st century. In exceptionally difficult political, social and economic circumstances they formulated modern, multivariant and still up to date silvicultural principles that were the basis for the implementation of the multifunctional forestry in forest practice.

The broad knowledge, experience and creative thinking of these authors have caused that the methods laid down in the „Principles” regarding sustainable silvicultural management of forests outdistanced for many years solutions drawn up in contemporary conventions and international agreements. At the same time the „Principles” lacked a number of shortcomings of these agreements generating unnecessary costs for forest management instead of improving the quality of functions that forests serve.

The time have verified the rightfulness of the adopted method to prepare next editions of the „Principles” [1953/1955, 1961, 1969, 1979, 1988] depending on the progressive modifications and amendments in such a way that the earlier editions of the „Principles” could be made use of and that the new ones were open to any proposal that takes account of the nature and forest-related knowledge, as well as of social and economic conditions of functioning of the forest holding.

In the past the „Principles” successfully counteract the implementation of popular solutions being harmful to forests or of fashionable solutions forced by various pressure groups among which the most active in recent years appear to be the very „green” party circles. It seems reasonable to believe that the „Principles” will be of the greatest help in the implementation of sustainable multifunctionality of forest in the future.